

ביאורים

ככמה מקומות בדברי חז"ל אנו רואים שתורה וגמילות חסדים הולכים יחד. העולם החומרי מחנך את האדם להתכנס בתוך עצמו, לדאוג לעצמו, לרצות לחוות חוויות גשמיות שגורמות לו סיפוק והנאה, וכדומה. השילוב הזה של תורה וחסד מביא את האדם לצאת מהשעבוד הזה. התורה מרוממת את האדם למדרגה רוחנית גבוהה, מזכה אותו להיות רוחני וקדוש יותר, ולצאת מהשעבוד לחיים הגשמיים. אולם לא די בזה. גם אדם שעוסק בתורה ומנהל את חייו על פיה, עלול להיות עדיין חומרי ו'אגואיסט', לדאוג לכיף ולנוחות הפרטיים שלו ולא לצאת מעצמו. לזה באה מצוות גמילות חסדים, ולוקחת את האדם צעד נוסף. היא הופכת אותו לנותן, ליוצא מהעיסוק בעצמו ובהנאותיו, וגורמת לו להעניק ולתת.

השילוב של שני הדברים הללו - "העוסק בתורה ובגמילות חסדים", יחד עם דביקות בכלל עם ישראל, וקשר מתמיד עם כל חלקי האומה - "ומתפלל עם הציבור", הוא השילוב שנותן לאדם להתרומם ולצאת מהשעבוד אל העצמיות שלו, וממילא מזכה אותו לרומם את כל עם ישראל יחד איתו ולהיות חלק מגאולתם של עם ישראל. שהרי כדי שעם ישראל יגאל, הוא צריך להיות בנוי מיהודים כאלה, שדבוקים בחייהם בשם ה' שהוא שנותן את הקיום הלאומי לעם ישראל, וכך לזכות בעצמם ולזכות את העולם כולו בגאולה שלימה.

הרחבות

• איך נשפר את איכות החיים שלנו

כל העוסק {בתורה} מתעלה. על איזו התעלות מדובר? בדברי המהר"ל כאן נראה שהכוונה שהלומד תורה מתעלה מההסתכלות החומרית, שהיא נחלת כל אדם, והוא נעשה רוחני (ראה גם דרך החיים, כאן). בברייתא ממנה מצטט המהר"ל את דבריו, כתוב: "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה שכל מי שעוסק בתורה הרי זה מתעלה". הברייתא מנמקת את העובדה שהתורה מעניקה לאדם חרות בכך שהתורה מעלה אותו. רבי שמואל די אוזידה מסביר את הדברים: "האנשים השלמים ובייחוד החכמים אשר כל מגמתם וכל ישעם (רצונם) וחפצם שלמות השכל, הם נקראים בני חורין ממקרי הזמן. ולא מפני היותם נמלטים ממוקשי המקרים הרעים, כי הנה מצאנו ראינו שגם עליהם יעבור כוס המאורעות הרעות וייסורין קשים. רק נקראו בני חורין מהם (מהצרות וייסורים) להיות (מכיוון) שאינם עושים בם רושם כאלו לא היו באים עליהם כלל... והסיבה לכל זה הוא היותם מכירים באמת ובתמים שהמקרים (הרעים) ההם לא ירעו ולא יגיעו... וביאר הטעם למה יהיה בן חורין העוסק בו, אך אל השכל לא ירעו ואליו לא יגיעו... וביאר הטעם למה יהיה בן חורין העוסק בתורה באומרו שכל מי שעוסק בתורה הרי זה מתעלה... ומתדבק בו יתברך ואינו מתפעל מהדברים הגשמיים" [מדרש שמואל, אבות שם]. ככל שהאדם הוא רוחני יותר כך הוא פחות מוטרד מצרות העולם הזה מכיוון שהוא יודע מהו עיקר ומה טפל.

ועוד יש להם התרוממות והתעלות מן האמות על ידי גמילות חסדים, כי על ידי גמילות חסדים האדם מתרומם. ועל דבר זה יש ראיות ברורות, דכתיב (משלי יד, לד): צדקה תרומם גוי וגו'. ועוד כתיב (ישעיהו לג, טו-טז): הלך צדקות דבר מישרים וגו' הוא מרומם ישכן מצדות סלעים משגבו. וכל הדברים האלו, כי גמילות חסד מידת אברהם, שנקרא אברהם 'אברהם', שהיה מתעלה על כל אדם בשביל מדה זאת.

ועוד צריך יותר התרוממות, עד שהוא מתעלה מבין מדרגת האמות, לצאת חוץ לרשות האמות, וזהו על ידי התורה. שהתורה מתעלה על הכל, כמו שאמרו חכמים בפרייתא דשנו (משנה א): כל העוסק {בתורה} מתעלה, שנאמר (במדבר כא, ט): ומנחליאל במות. וכל אלו ג' דברים התעלות ממדרגה למדרגה עד היציאה מרשות האמות בהתעלות זה. ולכך אמרו: כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור אלו פדאו לי ולבני מבין האמות, כאשר יש כאן התעלות מן האמות. כי על ידי התורה ועל ידי גמילות חסדים יש לאדם התעלות עד למעלה.

ורמזו חכמים דבר זה, שאמרו במדרש (ויק"ר פרשה ד, א): שני דברים הם ביד ימינו של הקדוש ברוך הוא, התורה וגמילות חסדים. תורה, דכתיב (דברים לג, ב): מימינו אש דת למו. גמילות חסדים, דכתיב (תהלים מו, יא) צדק מלאה ימינו. וכל ענין זה לגלות על אלו ב' דברים, כי על ידם האדם מתעלה למעלה. ולכך הם בימינו, כי היד הימנית יש בה התעלות, כמו שפארנו לפני זה, דכתיב (תהלים קיח, טז): מיין ה' רוממה, והאדם מתעלה על ידי שני דברים אלו שהם ביד הימין. וכאשר הוא מתפלל עם הצבור, בזה יש לו קבוץ מן רשות האמות, וזהו גם כן פדיון לשכינה, שהיא עם ישראל בגלותם. ופרוש זה נכבד מאד כאשר תבין אותו על עמקו, כי יש כאן התעלות עד שמתעלים ושרא על עולם העליון, עד שאין עוד התעלות על זה.

מכל מקום התבאר לך, כי השם יתברך עם ישראל בגלות, ואין פרוז כלל בגלות, והוא שעמד לאבותינו ולנו, עד כי יבוא גואלנו.

גם באמצעות גמילות חסדים מתרוממים ישראל משפלות הגלות, כי על ידי גמילות חסדים האדם מתרומם. לדבר זה ישנן ראיות ברורות, נאמר: צדקה תרומם גוי וכו'. ועוד נאמר: הולך צדקות דובר מישרים וכו' הוא מרומם ישכון מצודת סלעים משגבו. טעם הדבר, כי גמילות חסדים היא מידתו של אברהם, ואברהם הוא אב רם שהיה למעלה מכל בני האדם בגלל מידה זו.

אולם אין די בגמילות חסדים כדי לצאת לגמרי מרשות האמות, אלא צריך התעלות נוספת, וזה ע"י התורה, שהיא מעל הכל, כמו שאמרו בפירוש ששי של פרקי אבות, כל העוסק בתורה מתעלה, שנאמר: ומנחליאל במות. שלושת דברים אלו: תפילה בציבור, גמילות חסדים ותלמוד תורה הם התעלות ממעלה למעלה עד ליציאה מרשות האמות. לכן אמרו חכמים, כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור, כאילו פדה אותי ואת בני מבין האמות. כי באמצעות שלושה דברים אלו יש התעלות עד למדרגה עליונה.

דבר זה רמזו חכמים במדרש באומרם, שני דברים הם בימינו של הקב"ה, תורה וגמילות חסדים. תורה שנאמר: מימינו אש דת למו. גמילות חסדים שנאמר: צדק מלאה ימינו. כוונתם בדרשה זו לגלות על שני דברים אלו, שבאמצעותם מתעלה האדם עד למעלה עליונה. לכן אמרו שדברים אלו הם בימינו, כי בימין יש התעלות, כמו שבארנו. דבר זה נכתב בפסוק: ימין ה' רוממה, לכן על ידי שני דברים אלו, שהם בימין, האדם מתעלה. כאשר האדם מתפלל עם הציבור, יש לו קבוץ מרשות האמות, וזהו גם פדיון לשכינה, מכיוון שהיא עם ישראל בגלותם. פירוש זה חשוב מאוד אם תבין אותו לעמקו, כי יש כאן התעלות עד העולם העליון, שאין למעלה ממנו.

בכל אופן התבאר, שהקב"ה עם ישראל בגלותם, ואין לו פירוד מהם כלל כאשר הם בגלות. חיבור זה בין הקב"ה לישראל, עמד לאבותינו ולנו עד כי יבוא גואלנו.